

ret over Jorber, Bygninger o. s. v., men endog over selve Personerne. Det er jo bekendt nok, hvorledes Godseierne i gamle Dage fuldstændigt kunde raade over deres Undergivne, ja de kunde endog bytte dem bort for andre hos andre Godseiere. Dette er jo ganske vist hævet nu, men ogsaa angaaende Eiendomsretten over Bygninger og Jorber er Lovgivningsmagten til forskjellige Læder skredet ind for at ordne disse Forhold. Jeg mindes, at jeg engang har læst en gammel Lov, hvor det udtrykkeligt bestemtes, at en Godseier ikke maatte tage større Landgilde af en Gaard, end den var skreden for i Jordebogen. Dette viser, at man ligefrem har Ret til at sige: saameget maa man tage af en Gaard, og dette viser igjen, at man har Ret til at gribe ind i disse Forhold. Men det største Indgreb i Forholdet, som Lovgivningsmagten har gjort, er ved Bestemmelseerne om Fæstevangen, og Betydningen heraf er ikke saa ganske lille. Naar vi se hen til, at en Godseier for Exempel i en By kan have 10 Gaarde, som ere Fæstevang undergivne, og som han altsaa skal fæste ud allesammen, og der skal leve 10 Familier paa disse Gaarde, saa er det en Selvsøge, at han ikke kan faae saameget i Fæstetgift for dem, som han kunde have ved at forpagte dem ud til een Familie. Forholdet vil være omtrent saaledes, at hvis Godseieren kunde lægge disse Gaarde sammen og forpagte dem ud til en enkelt Familie, vilde han efter være nuværende Forhold kunne have en Forpagtningsafgift for det samlede Areal af en 15 til 20 Rd. pr. Tønde Land, medens han, naar han fæster dem ud, og der altsaa skal leve en Familie paa hver Gaard, kun vil kunne opnaa 5 til 6 Rd. pr. Tønde Land for det samme Areal. Vi se her et Forhold, der har temmelig stor Betydning, naar vi ville betragte Naturen af Godseierens Eiendomsret over Fæstegodset. Man ser, at det Indgreb, som Lovgivningsmagten har havt Ret til at gjøre gjældende i dette Forhold, har ligesaameget at betyde som $\frac{2}{3}$ af Eiendommens Værdi, og det er et Forhold, som man ikke maa lade være ganske upaaagtet, naar Talen er om en Fæsteføsløsningslov. Det Spørgsmaal, der kommer frem, er altsaa dette: Er det nødvendigt, at vi gribe ind i Ordningen af disse Forhold, saaledes at de blive fuldstændigt løste ved Lov? Dette er Spørgsmaalet, og det kan da ikke bestrides, at man har Ret dertil, det viser Fortiden. Men Spørgsmaalet bliver da igjen, om det er heldigt og gavnligt for Almenvellet, at man griber ind nu og afløser Fæsteforholdene. Jeg tror at det er nødvendigt. Se vi hen til de bestaaende Forhold, da vil det vise sig, at Fæstevæsenet er en Tilstand, der aldeles ikke stemmer med vor frie Forsfatning; det er Forhold, som ere komne til stede derved, at Godseieren ved saamange forskjellige Leiligheder gjør sig gjældende saavel i vort kommunale som offentlige Liv. Der blev forleden Dag fremhævet et Exempel paa, hvorledes

en Proprietær kunde have saa stor Indvirkning, at han kunde sætte sig selv ind i Sogneraadet og tillige den større Halvdel, hvorved han kom til at beherske hele Sogneraadet; men desform vi nu sige, at en Godseier bor i et Sogn, hvor han eier hele Sognet, saa vil han, paa Grund af det Afhængighedsforhold, hvori hans Fæstere staa til ham, meget lettere kunne komme til at regjere det Hele. Naar vi se hen til Valgene til Rigsdagen, saa vil man ogsaa finde, at Godseierne kunne gjøre en meget stor Indflydelse gjældende paa Grund af det Forhold, hvori de staa ligeoverfor Befolkningen; i det Mindste har jeg oplevet flere Tilfælde, hvor Godseieren ligefrem har ført omring til Fæstere for at agitere ved Valget. Se, dette forekommer nu mig at være meget uheldige Forhold. Et Andet er, at Fæstere aldrig kan staa saa frit og selvstændig som en Gaardeier; thi Godseieren har altid visse Ting, som han kan holde Fæstere nede med. Det heder sig nok, at man, naar man har indgaaet en Fæsteforakt og opfylder dens Betingelser, da staa som en fri Mand ligeoverfor Godseieren; men dette er ikke saa ganske rigtigt; thi der er altid nogle Smaasager, med Hensyn til hvilke Godseieren har Haand over Fæstere, og som Exempler herpaa skal jeg nævne: Lørdemøser, Gjørdselhuugt etc. Jeg veed, at der er mange Hverfæber, som ligefrem forbeholde sig fri Raadighed over disse Ting, naar de bortfæste Gaardene, at de forbeholde sig Ret til at udvise til Fæstere selv eller Andre, hvad der maatte kunne afgives. Dersom man nu er saa uheldig at komme i en lidt skjæv Stilling til Hverfæber, ja, saa er det ganske nemt for dette at sige: Nu kan din Lørdemose og Gjørdselhuugt ikke afgive saameget, som Du har været vant til at faae; vi maa sætte det noget ned. Men der er ogsaa en anden Form derfor. Dersom Fæstebonden sidder med daarlige Bygninger, og de enten trænge til at repareres eller bygges om, saa skal han jo efter Lovgivningen have Lønner og Materiale dertil hos Godseieren; men dersom han staa i et lidt skjævt Forhold til Godseieren, saa kan der fremkomme mange Betæneligheder, og det vil være meget vanskeligt for Fæstere at naae til at gjøre en saadan Ret gjældende ligeoverfor Godseieren. Det vil saaledes ses, at dette er Forhold, som vi virkelig maa ønske at faae afløst. Der er endnu kommet et andet Forhold frem, som gjør, at man virkelig maa ønske at faae Fæstevæsenet afløst ved Lov, og det er navnlig kommet frem ved Fæsteloven af 1861. Denne Lov har paa en vis Maade ophævet Fæstevæsenet; den har villet fremme Salg af Frivillighedens Vei, og dette har ført til, at mange Godseiere ere komne ind paa den Lante: Ja, nu maa og nu ville vi sælge; og saa bekendtgjøre de for deres Fæstere: Nu ere alle Fæstegaardene til Salg, nu ville vi ikke længere fæste dem ud. Men det er som oftest Tilfældet, at den Pris, der er sat, er saa høj, at